

ВІДГУК

**офіційного опонента на дисертаційну роботу Мохаммеда Фахмі Рабіна
«Реалізація інтенсивного підходу до участі кваліфікованих спортсменів у
змаганнях в системі річної підготовки (на матеріалі легкої атлетики)»
подану на здобуття наукового ступеня кандидата наук з фізичного
виховання та спорту за спеціальністю 24.00.01 – олімпійський і
професійний спорт**

Актуальність обраної теми дисертації. Легка атлетика як вид спорту постійно розвивається. Комерціалізація та професіоналізація цього виду спорту продовжує впливати на зміну системи змагань, правил і підходів до їх організації, проведення та суддівства.

В останні десятиріччя значно розширився календар змагань, зросла їх кількість. Практично завершився процес збільшення «жіночих» видів легкої атлетики та їх прирівнювання до «чоловічих». Невпинно росте і рівень конкуренції переможців та призерів найбільших світових форумів. Так, наприклад, на Іграх Олімпіад та чемпіонатах світу останніх років медалі здобували спортсмени понад 40 країн світу.

Проте, не зважаючи на зазначені тенденції, за понад сторічну сучасну історію розвитку цього виду спорту Всесвітня легка атлетика змогла примножити традиції, зберегти свою «класичність» та поєднати можливість успішного виступу як на головних змаганнях року, так і на найпрестижніших комерційних стартах.

З огляду на сказане, виникає необхідність нових наукових досліджень пов'язаних передовсім з удосконаленням змагальної практики легкоатлетів на основі пошуку та обґрунтування оптимальних підходів до участі у змаганнях. Це все обумовило актуальність досліджень Мохаммед Фахмі Рабін.

Саме в реалізації інтенсивного підходу приховані резерви підвищення ефективності змагальної діяльності легкоатлетів і широкі можливості для науково-дослідної роботи.

Виникла необхідність наукового обґрунтування розробки алгоритму реалізації інтенсивного підходу до участі у змаганнях кваліфікованих легкоатлетів у системі річної підготовки.

Дисертаційну роботу виконано відповідно до Зведеного плану науково-дослідної роботи у сфері фізичної культури і спорту на 2016–2020 рр. Національного університету фізичного виховання і спорту України за темою 2.27. «Удосконалення системи спортивної підготовки і змагальної діяльності кваліфікованих спортсменів у сучасних умовах інтенсифікації змагальної діяльності» (№ державної реєстрації 0174000806).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність і новизна, повнота їх викладу в опублікованих працях.

Усі наукові положення дисертації, висновки, практичні рекомендації достатньою мірою обґрунтовані експериментальними даними, відповідають меті та завданням дослідження. Ступінь вірогідності отриманих результатів забезпечується відповідною тривалістю експерименту, характером педагогічних досліджень, що відповідають необхідним метрологічним вимогам, застосуванням адекватних методів математичної статистики.

Наукові положення, сформульовані у дисертації та висновки роботи забезпечують здійснювати науково обґрунтований вибір підходів до раціонального планування змагальної діяльності спортсменів високої кваліфікації, які спеціалізуються у різних видах легкої атлетики в процесі річної підготовки, що суттєво підвищує ефективність їх змагальної практики.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що автором вперше:

– розроблений алгоритм реалізації інтенсивного підходу до участі кваліфікованих легкоатлетів у змаганнях як сукупність заданих рекомендацій, що описують порядок дій, орієнтованих на оптимізацію змагальної практики у системі річної підготовки для досягнення найвищих результатів у головних змаганнях

року. Практична реалізація інтенсивного підходу передбачає вибір раціональної стратегії участі у змаганнях, використання доцільного підходу до планування змагальної діяльності протягом року, врахування гендерних і вікових особливостей конкретного спортсмена, коригування індивідуального плану участі у змаганнях відповідно до особливостей міжнародного та національного календаря змагань, специфіки змагальної діяльності у конкретному виді легкої атлетики в роки, коли проводяться чемпіонати світу та Ігри Олімпіад, а також особливостей змагальної діяльності в системі підготовки у чотирирічних олімпійських циклах;

– визначена динаміка результативності змагальної діяльності легкоатлетів високої кваліфікації в роки проведення Ігор Олімпіад і чемпіонатів світу, яка сприяє успішному виступу в головних змаганнях з урахуванням особливостей сучасного календаря змагань та обґрунтовані методичні підходи до участі у змаганнях у системі річної підготовки до головних стартів відповідно до обраної стратегії;

– визначені оптимальні кількісні показники змагальної практики спортсменів високої кваліфікації у процесі річної підготовки з урахуванням специфіки видів змагань легкої атлетики, віку, стажу занять, гендерних особливостей та календарів змагань;

– встановлена оптимальна кількість змагань у системі річної підготовки легкоатлетів залежно від використання доцільного методичного підходу для вирішення стратегічних завдань у роки проведення Ігор Олімпіади, чемпіонатів світу, з урахуванням сучасного календаря змагань і специфіки видів легкої атлетики: циклічні види (біг на довгі дистанції, марафонський біг, спортивна ходьба) – 1–4 змагання; ациклічні види (легкоатлетичні стрибки, метання) – 10–15 змагань; циклічні і змішані види (біг на короткі дистанції, бар’єрний біг) – 9–15 змагань;

– визначені оптимальні кількісні показники змагальної практики легкоатлетів високої кваліфікації до проведення головних змагань року, які

сприяють успішному виступу в головних змаганнях і їх раціональний розділ у системі річної підготовки з урахуванням сучасного календаря змагань, гендерних особливостей і специфіки легкоатлетичного виду змагань;

– з'ясовані особливості календарів України та Іраку, що принципово відрізняються за кількісними та якісними характеристиками, обумовленими традиціями, соціально-культурними чинниками довкілля.

Практична значущість дисертаційної роботи полягає в можливості використання розроблених рекомендацій для вдосконалення системи підготовки спортсменів високої кваліфікації; підвищення ефективності змагальної діяльності в різних дисциплінах легкої атлетики шляхом оптимізації структури плану участі у змаганнях протягом року; вдосконалення змісту курсу лекцій для студентів Національного університету фізичного виховання і спорту України і полягає у можливості використання їх для вдосконалення системи підготовки спортсменів високої кваліфікації; підвищення ефективності змагальної діяльності, вдосконалення змісту курсу лекцій для студентів Національного університету фізичного виховання і спорту України. Результати досліджень рекомендовані до впровадження Федерацією легкої атлетики України при проведенні курсів підвищення кваліфікації тренерів збірної команди, а також впроваджені в навчальний процес підготовки магістрантів спеціальності «фізичне виховання та спорт» НУФВСУ та у навчальний процес коледжу фізичного виховання університету Дахок, Ірак. Впровадження підтверджені відповідними актами.

Оцінка змісту дисертації, її завершення в цілому та ідентичності змісту автореферату й основних положень дисертації.

Основні положення дисертаційної роботи викладені в 8 публікаціях: 5 наукових статей у фахових виданнях України, які включені до наукометричних баз даних та 3 роботи апробаційного характеру.

Матеріали дисертаційного дослідження було оприлюднено:

– на міжнародному рівні: Міжнародні конференції «Молодь та

олімпійський рух» (Київ, Україна 2017–2019 рр.);

– на всеукраїнських заходах: «круглі столи» і конференції кафедр легкої атлетики, велосипедного і зимових видів спорту (Київ, 2015–2016 рр.), історії та теорії олімпійського спорту Національного університету фізичного виховання і спорту України (Київ, 2017–2019 рр.).

Дисертаційна робота складається з анотації, вступу, п'яти розділів, висновків, практичних рекомендацій, списку використаної літератури та додатків. Загальний обсяг роботи – 200 сторінки.

Робота містить 3 таблиці і 46 рисунків. Список використаної літератури налічує 198 найменувань, серед них – 81 зарубіжне джерело.

У **вступі** обґрунтовані актуальність теми та доцільність дисертаційного дослідження; вказано на зв'язок роботи з науковими планами, темами; визначені мета, завдання, об'єкт і предмет, методи дослідження; розкрита наукова новизна, практична значущість отриманих результатів; зазначений особистий внесок здобувача у спільно опублікованих наукових працях, представлена інформація про апробацію результатів дослідження та публікації за темою дисертації, структуру й обсяг дисертації.

Перший розділ **«Проблеми участі у змаганнях спортсменів високої кваліфікації (на матеріалі легкої атлетики)»** присвячений аналізу й узагальненню публікацій, які стосуються змагань та змагальної діяльності легкоатлетів у системі спортивної підготовки. Проаналізовані питання щодо теоретичних засад і технології побудови системи змагань (Н. Г. Озолин, 2005; А. А. Красников, 2005; Л. П. Матвеев, 2010; Ф. П. Суслов, 2010; В. Н. Платонов, 2015), сучасного календаря змагань з легкої атлетики (Б. Глед, Б. Роу, 2007; О. Ф. Артюшенко і ін., 2013; А. М. Зєнкова, 2013; Е. К. Козлова, 2015), стратегії індивідуальної змагальної практики спортсменів у річних і чотирирічних циклах підготовки (А. В. Балахничев, 2004; Ф. П. Суслов, 2007; О. К. Козлова, 2012; В. Н. Платонов, 2013, 2015).

Аналіз науково-методичної літератури останніх років переконливо свідчить

про розробленість окремих складових системи підготовки спортсменів у видах легкої атлетики (W. H. Freeman, 2001; J. Wirz, 2006; G. Anderson, M. Bates, S. Cova, R. Macdonald, 2008; Y. Q. Zhang, J. W Song, 2016), проте наукові знання щодо сучасної системи змагань з легкої атлетики та змагальної практики легкоатлетів високої кваліфікації у процесі річної підготовки у сучасних умовах вкрай обмежені, що потребує проведення додаткових наукових досліджень щодо визначення характерних особливостей сучасної системи змагань з легкої атлетики, яка знаходиться у постійному розвитку і набуває змін під впливом процесів професіоналізації і комерціалізації спорту; визначення динаміки результативності змагальної діяльності легкоатлетів високої кваліфікації протягом року для обґрунтування методичних підходів до участі у головних змаганнях у системі річної підготовки.

Критичний аналіз системи змагань з легкої атлетики дозволив виявити певні суперечності між досягненням найвищих результатів у головних змаганнях року, тривалим збереженням спортивної кар'єри і екстенсивним шляхом участі легкоатлетів у змаганнях, пов'язаним лише з кількісним (без поліпшення якості) збільшенням кількості стартів у системі річної підготовки. Все це стало підґрунтям для проведення додаткових досліджень щодо розробки алгоритму реалізації інтенсивного підходу до участі у змаганнях кваліфікованих легкоатлетів у системі річної підготовки.

У другому розділі дисертації «**Методи й організація дослідження**» розкриті наукові методи, обґрунтована доцільність їх застосування, представлена організація досліджень.

Дослідження проводилися в три етапи в період 2016–2019 рр. на кафедрі історії та теорії олімпійського спорту і кафедрі легкої атлетики, зимових видів та велосипедного спорту Національного університету фізичного виховання і спорту України.

На першому етапі здійснювали аналіз сучасного стану проблеми з організації змагань з легкої атлетики і участі в них кваліфікованих спортсменів у системі

річної підготовки на підставі даних науково-методичної літератури і мережі Інтернет. Визначали мету і завдання дослідження, розробляли алгоритми їх вирішення.

Другий етап був присвячений збиранню фактичного матеріалу щодо характеристики сучасної системи змагань з легкої атлетики. Аналіз включав дослідження спортивних календарів ІААФ, протоколів змагань з легкої атлетики (n=3464) за 19 років 2000–2019 рр.; календарів федерації легкої атлетики України (ФЛАУ – нині Легка атлетика України), протоколів змагань з легкої атлетики (n=1255) у період з 2008 по 2019 р.; календарів федерації легкої атлетики Іраку, протоколів національних змагань (n=115) у період з 2009 по 2019 р.

Для дослідження наявної системи змагань з легкої атлетики проводили опитування фахівців галузі спорту в Україні (n=31) і Іраку (n=11).

Аналізували динаміку результативності змагальної діяльності переможців, призерів Ігор XXXI Олімпіади, 2016 р. (n=119) та чемпіонату світу, 2017 р. (n=127) з легкої атлетики у процесі річної підготовки до цих головних змагань.

Проводили опитування кваліфікованих легкоатлетів Іраку (n=22) на предмет їх участі у змаганнях різного рівня. Визначали можливість поєднання участі легкоатлетів високої кваліфікації у чемпіонатах світу, Іграх Олімпіад та Діамантовій лізі (n=96), обґрунтовували методичні підходи до раціонального планування участі у змаганнях спортсменів високої кваліфікації, які спеціалізуються у різних видах легкої атлетики у процесі річної підготовки.

На третьому етапі узагальнювали наукові данні, отримані на попередніх етапах дослідження, розробляли алгоритм реалізації інтенсивного підходу до участі у змаганнях кваліфікованих легкоатлетів у системі річної підготовки і перевіряли його ефективність на підставі експертного опитування 31 провідний фахівець з легкої атлетики України та Іраку. Експерти оцінювали представлені рекомендації, рівень їх значущості та ефективності. На цьому етапі були сформульовані висновки та основні результати дисертаційного дослідження; проведене узагальнення теоретичних та експериментальних даних. Здійснювали

апробацію отриманих результатів дослідження та оформлення роботи відповідно до чинних вимог.

Третій розділ **«Особливості сучасної системи змагань з легкої атлетики і змагальної практики спортсменів високої кваліфікації у системі річної підготовки»**. Для дослідження особливостей наявної системи змагань з легкої атлетики були проаналізовані календарі ІААФ за 19 років (2000–2019 рр.), календарі ФЛАУ у період 2008–2019 рр., календарів Федерації легкої атлетики Іраку у період з 2009 до 2019 рр. і проводилося опитування фахівців галузі спорту (n=11).

Проведені дослідження дозволяють доповнити дані про існування двох основних різновидів стратегії участі у змаганнях найсильніших спортсменів світу з урахуванням специфіки видів змагань з легкої атлетики.

Перша стратегія передбачає чітку орієнтацію на досягнення найвищих результатів у головних змаганнях року, такий підхід притаманний більшості найсильніших легкоатлетів світу. Для її практичної реалізації характерна оптимальна кількість змагань протягом року (9–15), їх раціональний розподіл, розумно обґрунтована кількість стартів до Ігор Олімпіади (7–11).

Більшість легкоатлетів, які орієнтуються на досягнення найвищих результатів у головних змаганнях року, після їх фіналів більше участі у змаганнях не беруть.

Встановлено, що з 57 призерів-чоловіків Ігор XXXI Олімпіади 30 спортсменів (53 %) вийшли на пік готовності до стартів головних змагань чотириріччя, продемонструвавши кращі спортивні результати у 2016 р. У жінок ці показники виявилися трохи нижчими порівняно з чоловіками. Так, з 62 призерок Ігор XXXI Олімпіади 26 спортсменок (42 %) найвищі результати у 2016 р. продемонстрували в Ріо-де-Жанейро, а решта максимально наблизилися до кращих результатів сезону.

Друга стратегія орієнтована на поєднання досягнення високих спортивних результатів у головних змаганнях року (Ігри Олімпіад, чемпіонати світу) з результативною змагальною діяльністю у серії змагань Діамантової ліги. Для цієї стратегії так же, як і для першої, характерними є виступи легкоатлетів високої

кваліфікації в оптимальній кількості змагань протягом року і припинення змагальної практики за два-чотири тижні до головних змагань. За підсумками 2016 р. (n=96) це вдалося здійснити 17 % чоловіків і 23 % жінок.

У межах стратегічних напрямків підготовки спортсменів до змагань можна виділити три основні методичні підходи планування участі у змаганнях протягом року.

Перший підхід передбачає раціональний розподіл оптимальної кількості змагань (10–15) протягом року; його використовували більшість (49,6 %) легкоатлетів, які ставали переможцями і призерами чемпіонатів світу, та переможців і призерів Ігор XXXI Олімпіади (74,8 %).

Другий підхід орієнтує спортсмена на високоінтенсивну змагальну діяльність протягом року (понад 16 змагань) (рік проведення чемпіонату світу – 40,2 % і рік проведення Ігор Олімпіади – 20,2 % легкоатлетів) (рис. 2). Його застосовували близько 20 % спортсменів, які спеціалізуються у бігу на короткі дистанції. Вони, крім змагань з бігу на 100 і 200 м, часто беруть участь в естафетному бігу 4 x 100 м, а також у багатоборстві; для них виступ в окремих видах змагань, що входять до складу багатоборства, є важливим засобом не тільки підвищення рівня спеціальної підготовленості, а й вдосконалення технічної майстерності.

Третій підхід – малоінтенсивна змагальна практика протягом року, його застосовували 10,2 і 5,0 % легкоатлетів, залежно від року проведення Ігор Олімпіади або чемпіонату світу.

Основною тенденцією, що визначає ефективність спортивної підготовки в сучасних умовах, є оптимізація змагальної практики легкоатлетів високої кваліфікації (чоловіки і жінки). Оптимальна кількість змагань протягом року залежить від специфіки виду змагань і коливається у широкому діапазоні.

У четвертому розділі **«Реалізація інтенсивного підходу до участі у змаганнях протягом року (на матеріалі легкої атлетики)»**, як результат проведених досліджень та узагальнень, розроблений алгоритм реалізації інтенсивного підходу до участі у змаганнях легкоатлетів високої кваліфікації. Він

передбачає вибір стратегії участі у змаганнях, використання доцільного методичного підходу до планування змагальної практики протягом року, врахування гендерних і вікових особливостей конкретного спортсмена, особливостей календаря змагань з легкої атлетики, специфіки змагальної діяльності у конкретному виді легкої атлетики в роки, коли проводяться чемпіонати світу та Ігри Олімпіад.

Підтверджена ефективність запропонованого алгоритму реалізації інтенсивного підходу до участі у змаганнях легкоатлетів високої кваліфікації в системі річної підготовки на підставі експертного опитування 20 українських та 11 іракських фахівців сфери спорту. 19 українських та 11 іракських фахівців позитивно оцінили потенційне значення алгоритму для підвищення ефективності побудови змагальної діяльності кваліфікованих легкоатлетів. При цьому один фахівець з України оцінив його негативно, посилаючись на необхідність більш тривалих досліджень сучасних еволюційних змін у системі змагань з легкої атлетики. Жоден з експертів не дав алгоритму низьку оцінку, 87 % фахівців оцінили його значущість як середню – це 18 та 9 іракських експертів.

Четверо опитаних (два українці і два іракці) оцінили значущість представленої програми як високу, виставивши бали на рівні 9 та 10.

У поясненні своєї точки зору більшість фахівців посилалися на складність практичної реалізації представленої концепції підвищення ефективності змагальної діяльності через доцільність врахування значної кількості чинників.

Оцінюючи практичну ефективність застосування інтенсивного підходу до участі у змаганнях кваліфікованих легкоатлетів в системі річної підготовки за 10 бальною шкалою, 71 % респондентів оцінили рівень ефективності як середній, а 29 % – як високий: 16 українців і 6 іракців виставили середні бали, 4 українці і 5 іракських фахівців відповідно оцінили рівень як високий. Зростання відсотку високої оцінки ефективності представлених рекомендації, на думку опитаних, пояснюється тим фактом, що підвищення об'єктивізації управлінських рішень під час побудови індивідуального плану їх участі у змаганнях та плануванні змагальної

практики кваліфікованих легкоатлетів протягом року позитивно вплине на ефективність підготовки до головних змагань року.

Таким чином, на підставі опитування фахівців, які працюють у системі легкоатлетичного спорту в Україні та в Іраку, можна підсумувати, що представлені рекомендації до застосування інтенсивного підходу до участі у змаганнях легкоатлетів високої кваліфікації в системі річної підготовки можуть позитивно впливати на ефективність їх змагальної діяльності протягом року та на підготовку до головних змагань року і досягнення в них найвищого спортивного результату.

У п'ятому розділі «**Аналіз та узагальнення результатів дослідження**» розглянуто дискусійні питання, проаналізовано результати власних досліджень, зіставлено наукові факти, отримані у ході експериментальних досліджень, з даними літератури, що дозволило виділити наукові положення трьох рівнів новизни, а саме: ті, що підтверджують, уточнюють і доповнюють, та отримані вперше.

Висновки сформульовані у вигляді узагальнюючих і конкретних положень і свідчать про вирішення поставлених завдань.

Практичні рекомендації для впровадження та реалізації інтенсивного підходу до участі у змаганнях кваліфікованих легкоатлетів у системі річної підготовки орієнтовані на оптимізацію змагальної практики висококваліфікованих легкоатлетів для досягнення найвищих результатів у головних змаганнях року. Практична реалізація інтенсивного підходу передбачає вибір раціональної стратегії участі у змаганнях, використання доцільного підходу до планування змагальної діяльності протягом року, врахування гендерних і вікових особливостей конкретного спортсмена, коригування індивідуального плану участі у змаганнях відповідно до особливостей міжнародного та національного календаря змагань, специфіки змагальної діяльності у конкретному виді легкої атлетики в роки, коли проводяться чемпіонати світу та Ігри Олімпіад, а також особливостей змагальної діяльності в системі підготовки у чотирирічних олімпійських циклах. Окреслені напрямки подальшої пошукової роботи на підставі поєднання знань про особливості сучасної системи змагань, змагальної діяльності та

тренувального процесу спортсменів високої кваліфікації у легкій атлетиці у сучасних умовах.

Наприкінці роботи надано список використаних літературних джерел та додатки.

В цілому, зміст дисертаційної роботи має чітку, логічну побудову, яка повністю відображає шляхи застосування інтенсивного підходу під час складання індивідуального плану участі у змаганнях визначають кількість змагань у системі річної підготовки, їх раціональний розподіл протягом року, участь спортсменів в оптимальній кількості змагань під час підготовки до головних стартів та індивідуальну стратегію підготовки.

Зміст автореферату відповідає основним положенням дисертації та відображує головні положення роботи.

В цілому позитивно оцінюючи дисертацію, слід вказати **на деякі зауваження і дискусійні положення:**

1. У таблиці 1.1 не наведено посилання, чиї дані були використані.
2. Назва рисунку 2.1 потребує корекції, оскільки на ньому зображена схема проведення дослідження, аніж алгоритм, у його класичному розумінні.
3. У другому розділі дисертації не розкрито особливості статистичної обробки методу експертної оцінки.
4. Не розкритий механізм опитування фахівців з приводу ефективності розробленого алгоритму (шкала оцінювання, можливі варіанти відповідей, тощо).
5. Залишається не зрозумілим доручення до проведення дослідження фахівців з Іраку, яким чином вони вплинули на отримані результати?
6. У тексті дисертації наявні технічні та редакційні помилки.

В цілому, зроблені зауваження носять дискусійний характер і не знижують позитивної оцінки наукової праці.

Висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам.

За актуальністю, науковою новизною отриманих результатів та практичною значущістю дисертаційна робота **Мохаммеда Фахмі Рабіна** на

тему: «Реалізація інтенсивного підходу до участі кваліфікованих спортсменів у змаганнях в системі річної підготовки (на матеріалі легкої атлетики)» відповідає вимогам п.11 Порядку присудження наукових ступенів, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року № 567 (зі змінами), а її автор заслуговує присудження наукового ступеня кандидата наук з фізичного виховання та спорту за спеціальністю 24.00.01 – олімпійський і професійний спорт.

Офіційний опонент:

кандидат наук з фізичного виховання та спорту,
доцент кафедри легкої атлетики
Придніпровської державної академії
фізичної культури і спорту

Дмитро СТЕПАНЕНКО

Підпис СТЕПАНЕНКА Д. засвідчую
начальник відділу кадрів

Наталія ДЕМ'ЯНОВА

